

ESTUDIS I TREBALLS

EL "VOCABOLARI" CATALÀ-ALEMANY DE 1502

Santiago Pey (Barcelona)

A propòsit de la gentil tramesa del Vocabulari català-alemany de 1502, reproduït en facsímil, de l'edició, també en facsímil que feu Pere Barnils l'any 1916. Qui s'hi interessi el pot demanar a qualsevol llibreria, amb ISBN 3-927884-23-5.

El llibre m'ha vingut al moment just que la vella edició ja arribava gairebé a desfer-se. Una adquisició —la vella edició de 1916— que vaig aconseguir, a la fira de llibres: quan encara la fira de llibres venturers era al Paral·lel abans de la guerra.

Jo, aleshores —només tenia tretze anys— començava tot just a interessar-me per les llengües —concretament la meua, la catalana i també per l'alemanya.

Pel que fa a aquesta, era una cosa gairebé inevitable. La gran part dels llibres que hi havien a casa eren en alemany ja que el meu pare havia estudiat i fet l'enginyer a Winterthur. Si bé jo no el vaig arribar a conèixer mai —va morir quan jo tenia un any i, per tant, no en vaig rebre cap influència educativa— l'embolcall massiu de llibres alemanys on vaig créixer va ser, segurament, una pressió infusa. I em vaig posar a estudiar l'alemany.

Així va començar. Però, encara m'hi va ajudar, indirectament, la barata a la qual vàrem arribar un company del mateix curs de batxillerat. Vàrem fer un canvi —jo no recordo quina fou la meua contraoferta— el resultat del qual va ser entrar en possessió dels: "Taschenwörterbuch des katalanischen und deutschen Sprache" de Vogel i, alhora, de l'"Sprachbrockhaus" de 1935 (era una edició, naturalment, de l'època nazi). Ambdós llibres foren capitals per a mi! I, incitat pel pròleg, immediatament em vaig dedicar a buscar el "Vocabulari català-alemany" que Vogel hi esmentava. I quan, finalment, el vaig aconseguir, es va convertir en un llibre de capçalera. Ultra el

descobrint —que esmenta Til Stegman en el seu pròleg— de veure que es podien dir mots de no gaire pudicícia, *la seva ordenació no responia a un criteri alfabètic*.

El "Vocabolari català-alemany" coincidia conceptualment amb unes borroses idees que sentia bullir dintre meu i que havien vingut suscitades per uns altres llibres, també adquirits al mercat de llibres venturers: Les mots latins, groupés d'après le sens et l'etymologie de Michel Breal et Anatolly Bailly i el *Recueil de mots français par ordre de matières* de B. Pautex.

Aquest concepte redaccional i que citen, només de passada, com un detall circumstancial, Colon i Soberanas, quan parlen del "Vocabolari" ("la disposició del Vocabolari no és pas l'alfabètica pròpia d'un diccionari, sinó que, d'acord amb el fi pràctic del manual, el material lexical és ordenat segons grups lògics").

En canvi, T. D. Stegman, ho remarca especialment en el pròleg: "Qui fullegi el *Vocabolari* farà els seus propis descobriments. *No és classificat per ordre alfabètic, sinó per matèries, cosa que té l'avantatge que no es necessiten dues parts, català-alemany i alemany-català, sinó que es poden triar les paraules o expressions d'un camp semàntic a partir tant de la columna catalana com de l'alemanya.*"

Si bé, en aquells moments, jo encara no tenia cap idea del que podia ser l'onoma-siologia, sí tenia una cosa clara: els reculls lèxics per matèries m'eren molt més interessants que els diccionaris alfabètics.

I és que va ser per aquests mateixos temps que, en les meves estades estiuenques al Ribagorça, havia descobert el fenomen sinonímic i m'havia posat a recollir els mots que diferien dels habituals meus del dialecte barceloní.

Els mots que anava arplegant els procurava incorporar a una classificació que em vaig anar fent. I modificant en el curs dels anys. I el criteri del "Vocabolari", em va ser molt orientador.

Copsar un mot i ficar-lo en una llista alfabètica, *es com portar-lo al cementiri*, ja que si un hom no té prou memòria per a recordar-lo, un mot dins una llista alfabètica es, realment, un *mort*. I, qui és capaç de tenir *sempre* prou memòria per a evocar el nom de coses específiques? Si no tens o no et ve el record literal, molt difícilment et serà possible accedir al significat, tot i saber que hi ha —o sospites que bé hi hauria d'haver— un significat que correspongui (o gairebé equivalgui) al significat que t'interessa conèixer.

I, evidentment, el meu problema de conservar els mots que anotava del parlar del Ribagorça, no m'era resolt passant-los en un ordre alfabètic que no em servia de res quan volia saber com es deia una sargantana a Boí o a Pont de Suert. La proposta-solució oferta pels llibres francesos esmentats i el "Vocabolari" era —d'altra banda— no tan sols claríssima, sinó que anava perfectament d'acord amb tots els primers vocabularis que apareixen en tots els idiomes i tal com es fa servir, generalment en tots els llibres que es destinen a aprendre una altra llengua.

De fet, només calia establir uns mots bàsics molt genèrics: animals (de quatre potes, que volen, que s'arrosseguen...), accidents del terreny o dels rius, menjars,

accions de treball, etc. Tal com es veu, les idees eren tan primitives, que va caler reemplaçar les per d'altres més concretes i específiques com més s'anava ampliant el recull de mots... Els animals que volen s'havien de destriar entre ocells i insectes, en els menjars calia distingir entre aliments bàsics i àpats, etc.

Val a dir que en aquells anys (1931-1934), quan jo tenia 13-15 anys, no tenia ni idea que hi havia hagut un Roget, a mitjan segle passat! —i de totes les seves seqüeles en unes altres llengües...

El revulsiu de l'ordenació temàtica adoptat pels llibres esmentats i sobretot del "Vocabolari", va ser decisiu en els meus primers contactes amb la lexicologia. Fou aleshores que també vaig descobrir la Classificació Decimal, quan vaig poder accedir a la Biblioteca de Catalunya. La CDU, traduïda en fascicles pel meu estimat professor de després, el Dr. Rubió, em va captivar i em vaig dedicar a intentar una classificació decimal de les paraules...

... fins que molt més tard, després d'altres, el mateix Dr. Rubió em va llançar una galleda d'aigua freda: "Era absurd de pretendre una classificació decimal de les paraules." Quan m'ho va dir, hi havia maldat, debades, més de deu anys!

Malgrat tot, aquest relatiu fracàs, continuo agraint al "Vocabolari" haver-me obert els ulls en aquells moments i haver-me assenyalant un camí que encara em dura. El repertori català-alemany em va servir de pauta inicial. Prova n'és, com es veu de malmenat el "Barnils", ple de notes, referències i interrogants.

Però, deixem les evocacions personals relatives al "Vocabolari". Parlem del valor que té, per ell mateix. En principi, continua conservant la seva validesa fonamental per aprendre l'alemany. Naturalment, que qui ho vulgui fer haurà de fer un esforç d'adaptació al llenguatge d'avui.

D'altra banda, el "Vocabolari" dona lloc a plantejar problemes que ara tornen a ser vigents. Per exemple: l'establiment de mots *sinònims* sense preferències per cap. Com el cas de *diable* i *dimoni*, de *volta* i *arcada*, citats alhora. Un altre detall: En el "Vocabolari" és esmentat que l'equivalent de *nehmen* és *prendre*. Amb *r*. Ara bé en el repertori alfabètic establert per Barnils, al lexema *prendre* s'hi afegeix *pendre*. Però, quan consultes el mot en l'original, veus que la paraula *pendre* (sense *r*) correspon al mot alemany, avui en desús *fahen*...

Realment s'ho valdria que hi hagués algú que es prengués seriosament el fet de considerar el criteri que va tenir aquell qui va assumir la tasca d'adaptar un vocabulari italià-alemany del començament del segle XVI a un altre, equivalent, alemany-català. Com és que en el segle XVI es va tenir en compte de fer-ho en llengua catalana i no en castellà? Cal recordar que, per aquells temps, tot un emperador d'origen alemany, un Habsburg, es prenia la molèstia de parlar en català a les nostres Corts. Però encara hi ha més coses que no ens poden deixar indiferents relatives a aquest llibre. Una, la identificació de Til Stegman, segons la qual un exemplar de llibre —concretament el que hi ha a la Biblioteca— fou adquirit el 1512 i anava destinat a formar part de la biblioteca de Fernando Colón (el fill de Cristòfor Colom!). La cosa no